

FILOSOFIA ÎN IDEALUL VIETII (II)

După cum se poate bine constata, din cele prezentate până aici, nu am considerat necesar (deocamdată) a face o analiză mai temeinică a filosofiei grecești, care ar necesita un spațiu mult mai extins și o aprofundare temeinică pentru înțelegere, de aceea vom încerca să pătrundem, printr-o privire, i-am putea zice patriotică, în aportul și importanța filosofiei românești, privind rolul ce l-a jucat în cultura și civilizația noastră, dar și asupra gândirii filosofice universale.

Filosofia românească, cea veche, s-a transmis de la o epocă la alta prin viu grai, tradiții și obiceiuri, dar, mai ales, prin proverbe; spiritualitatea fiind în același timp un standard al înțelepciunii populare, s-a transmis prin filosofia populară a vorbelor înțelepte.

Ca disciplină distinctă, filosofia românească a apărut ca manifestare la noi, datorită cronicarilor, spre sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea, prin Nicolaus Olahus, Nicolae Milescu-Spătarul și Constantin Cantacuzino. Se acceptă că ideea de filosofie românească se face simțită datorită contactului avut de Cantacuzino cu atmosfera renescentistă a Italiei, precum și călătoriile lui Milescu-Spătarul prin Europa și Asia.

Dimitrie Cantemir (1673-1723) a fost ales în 1714, la propunerea lui Leibniz, membru al Academiei din Berlin, datorită lucrărilor sale și vastelor cunoștințe în domeniul vieții cultural-științifică. Întreaga sa activitate filosofică constituie o contribuție originală în aria gândirii românești. Dintre lucrările sale filosofice putem aminti: „Sacrosanctae Scientiae Indepingibilis Imago” („Imaginea de nedescris a științei sacrosante”, 1700); „Compendiul sistemului logicei generale” (1701); „Interpretarea naturală a monarhiilor” (1714) și altele.

Samuil Micu Clain (1715-1806). Trebuie precizat că el este unul dintre întemeietorii Școlii Ardelene. Pe lângă personalitatea sa filosofică, el s-a dovedit a fi și un remarcabil om politic, bun cunoscător al realităților sociale și naționale din Transilvania, cunoscător al luptei de eliberare națională și socială a tuturor românilor. Alături de Dimitrie Cantemir, el s-a afirmat ca un adevărat deschizător de drum în filosofia românească.

Aria preocupărilor sale filosofice este foarte largă și cuprinzătoare, raportată la epoca respectivă: ontologia, cosmologia, psihologia, problema adevărului și a binelui, a datoriei etc. Problemele ce l-au preocupat sunt cuprinse în lucrări precum „Loghica”, „Legile firei”, „Itica și politica”, „Învățătura metafizicii”, „A filosofiei celei lucrătoare” etc. Referitor la ontologie el spune: „Fiindcă ontologia

este știință, toate spunerile ei trebuie să se arate (că așa pofteste știința din hotărârea sa) lămurat lucru dară este, cum că ontologia nu bine o zice că este lexicon filosoficesc. Folosul ontologiei este de multe feluri și să varsă preste toate științele care să cuprind în filosofie.

Când de unul și același lucru deodată întărești și tăgăduiești, adică zici și tăgăduiești ce zici, atunci să zice că-ți zici împotriva... Așa este această spunere: Bucur este filosof, Bucur nu este filosof; că atunci când zici ție împotriva, pentru că de același lucru, adică de Bucur și despre același lucru, adică despre filosofie, deodată întărești și tăgăduiești zicând că este și că nu este filosof”.

Eufrosin Poteca (1785-1858) a fost un luminaționalist.

Ideile și spiritul său de cunoaștere își au izvorul în filosofia occidentală. El a predat, ca profesor la Colegiul Sfântul Sava, logica, metafizica, istoria filosofiei și etica. El înfățișează într-o manieră proprie idei noi pentru spațiul cultural filosofic românesc, din literatura occidentală. Referindu-ne în prezent la activitatea sa filosofică, precum și importanța care i se dă, este aceea că el a contribuit la fixarea terminologiei filosofice românești, care începe să devină, prin învățământ „bun public”.

Poteca începe chiar prima lecție de filosofie, afirmând că ea va trebui împărțită în trei: trup, suflet și minte, pentru a fi studiată pe înțelesul celor cărora li se adresează. Ar rezulta astfel că filosofia ar trebui să fie despărțită în fiziologie, psihologie și ideologie.

Fiziologia ar trebui astfel să cuprindă numai științele naturale, adică ce este trup cu adevărat; psihologia să cuprindă științele ce privesc viața oamenilor, a celorlalte vietuitoare și a plantelor; ideologia să cuprindă toate începuturile ideilor abstracte, care se aplică la gramatică, la logică, la etică, la teologie și la legile politicești!

Ion Heliade-Rădulescu (1802-1872). O personalitate proeminentă, care a avut un rol hotărâtor la edificarea și formarea culturii naționale moderne. Prin scrierile filosofice, dar și prin scrierile literare dovedește acceptarea unui iluminism înaintat și al raționalismului. Filosofia sa se axează pe ideea renașentistă a realizării omului, a fericirii sale, a perfecționării instituțiilor sociale în cadrul cărora își desfășoară activitatea.

La fel ca și Dimitrie Cantemir, opera sa dovedește preocuparea evidentă față de filosofia istoriei, filosofia progresului, filosofia socială etc. El s-a orientat de la început, spre acțiune, în mod deosebit spre acțiunea politică. Orientarea sa spre trinitarism nu este rigidă, căci este subordonată echilibrului între antiteze. Deși influențat de percepțiile creștine, abordează larg spațiul laic. El militează prin întreaga sa activitate astfel încât susține calea de urmat a raționalismului, umanismului și a evoluționismului, având ca scop dezvoltarea infinită a spiritului pentru împlinirea socială a ființei umane. Deci, filosofia lui Heliade este concentrată pe ideea renașentistă a realizării omului, a fericirii sale, a perfecționării instituțiilor sociale. Printre scrierile sale filosofice putem

aminti: „Câteva cugetări asupra educației publice” (1839); „Filosofie. Încheiere la cele zise” (1842); „Echilibru între antiteze” sau „Spiritul și materia” (1859-1869).

În metafizica sa, el afirmă: „Fiecare percepe de la sine și prin sine ce este Timpul și Locul și Spațiul... Timpul și Locul au existat din eternitate, există și vor exista...”

Ieri, azi și mâine în toate limbile arată Timpul precum înapoi, aici, înainte arată Locul... Timpul se mișcă, Locul se măsoară... Locul sau Spațiul este necesariu Timpului; pentru că de n-ar fi spațiul peste ce ar trece Timpul?”. „Spațiul sau Locul este, după cum zice Pascal, o sferă nemărginită al căruia centru este pretutindeni și circumferința sau marginile nicăieri. Eternitatea este proprietate a Spiritului. Infinitatea sau nemărginirea este proprietate a Locului. Timpul împrumută Locului eternitatea și Locul împrumută Timpului infinitatea sau nemărginirea”. „Să spunem curat oamenilor că Timpul e timp și Locul e loc, sau că ce e timp nu e loc și ce e loc nu e timp”.

Referindu-se la spirit și materie, Ion Heliade-Rădulescu ține să precizeze: „Locul e domiciliul Materiei și Timpul domiciliul Spiritului; sau: Materia este locuitorul Locului și Spiritul este locuitorul Timpului... Proprietățile Spiritului sunt Puterea, voia liberă sau Libertatea, Mișcarea, Progresul, Amorul... Prin urmare Binele stă în echilibru între Putere și Forță, între Mișcare și Inerție, între Progres și Conservație, între Amor și Atracție, între Libertate și Fatalitate, între Drept și Datorie...”. Și Heliade continuă în aceeași manieră să analizeze, să compare și să definească aceste elemente prezentate succint mai înainte, dar detaliat și explicit în lucrarea sa „Echilibru între antiteze...”.

INDEPENDENȚA ROMÂNĂ

Apare sub egida Fundației Literar-Istorice „STOIKA”

George Barițiu (1812-1893). A fost un adept al concepției practice privind economia, istoria, politica, școala, educația etc. Activitatea sa însă, este concentrată permanent asupra individului, a ridicării acestuia și prin el a națiunii române. Prin articolele și studiile sale, el a susținut ideile de filosofie a culturii, filosofie a istoriei, filosofia dreptului etc. Pentru el, ca și pentru ceilalți revoluționari de la 1848, problema vitală era cultura națională, dezvoltarea ei spirituală, împlinirea ei ca personalitate în marea familie a națiunilor europene. Printre scrierile sale filosofice cele mai reprezentative putem menționa: „Adevărul” (1838), „Cultura” (1848); „Despre educațiunea femeilor la națiunea română” (1869); „Filosofia poporului” (1876).

Un alt mare patriot ardelean, care și-a dăruit întreaga sa activitate luptei pentru eliberarea socială și națională a românilor din Transilvania, a fost Simion Bărnuțiu (1808-1864). Pe lângă ideile sale social-politice, un loc important îl ocupă estetica și filosofia. Tematica abordată în filosofia sa este filosofia generală, logica, învățătura cunoașterii, știința dreptului; căci, după cum spune tot el: „filosofia se ocupă de legile originare ale minții omenești care se raportează la cunoașterea, la cugetarea sintetică sau formală”. Dintre scrierile sale se desprind: „Dreptul public al românilor” (1867); „Psihologia empirică și logica” (publicat postum în 1871); „Etica, Estetica” (1863).

În discursul rostit la 2/14 mai 1848, în Catedrala Blajului, printre altele, el a spus: „...orice națiune, dacă își vrea cultura, să se unească, ce e drept, însă, nu cu altă națiune care vrea să-i ieie naționalitatea dimpreună cu cultura...”. „De 17 cente (sute) de ani se luptă neamul român în îndepărtata Dacie cu toate turmele barbarilor și ancora aceasta a ținut națiunea română în contra valurilor de nu s-a scufundat în abisul pieirii cu barbarii împreună... Aceasta e uniunea pentru români! Pentru unguri e viață, moarte pentru români; pentru unguri libertate nemărginită, pentru români servitute eternă”.

Nicolae Bălcescu (1819-1852). Concepția sa filosofică se aplică în mod deosebit la problemele istoriei și politiciii.

El poate fi considerat fondator al concepției revoluționare despre lupta pentru eliberare socială și națională a tuturor românilor și unirea lor într-un singur stat. Filosofia sa este o filosofie militantă, ceea ce face să-l găsim alături de Eufrosin Poteca și Ion Heliade-Rădulescu. Prin scrierile sale se face simțită ideea unei noi civilizații, așa cum se vedea și la Kogălniceanu, o civilizație se va putea realiza doar prin stăpânirea naturii în folosul omului. Numai în această nouă civilizație vede el posibilă dezvoltarea absolută a cugetării și lucrării omenești, în timp și spațiu. Activitatea sa, lupta pentru binele poporului român sunt bine cunoscute și nu vom intra în detalierea lor. Crezul său era acela al Unirii Naționale a Românilor, așa cum a declarat, luând cuvântul în cadrul Societății Studenților Români din Paris, la 31 decembrie 1846.

Mihail Eminescu (1850-1889). Acest geniu al poporului român a făcut ca ideile sale filosofice să pătrundă în toate domeniile științelor sociale, ale istoriei, sociologiei, lingvisticii și filosofiei. Mircea Eliade, în 1926, în însemnările sale, îl așează pe Mihail Eminescu alături de Dimitrie Cantemir, Bogdan Petriceicu Hasdeu și Nicolae Iorga.

Idealul filosofic al lui Eminescu era atracția greacă, renunțarea perfectă, seninătatea absolută, adică acea liniște și seninătate sufletească ca ideal moral. Dar acest ideal el nu-l putea atinge, căci în același timp iubea viața, adora frumusețea și nu-și putea domina pasiunile. Ideile sale filosofice le raportează de fiecare dată la activitățile oamenilor. El definește adevărul ca fiind martirul, eroul și înțeleptul.

Toate trei formele sunt substanțe ce definesc adevărul.

Printre manuscrisele lui Eminescu referitoare la filosofie se pot prezenta anumite texte precum „Filosofia este așezarea ființei lumii în noțiuni spre a căror stabilire judecata nu servește de altă autoritate decât de a sa proprie... Filosofia are valoare critică, ea crește intelectual, îl dezvăță de la lenea cugetării și de la încrederea prea mare în idei străine... oamenii care fac mai multă filosofie (precum materialistii astăzi) sunt tocmai aceia care batjocoresc mai tare filosofia”.

Titu Maiorescu (1840-1917). Este considerat ca întemeietor al învățământului filosofic în România. El a fost un creator nu de filosofie, ci de filosofi, cum îl caracteriza Dimitrie Drăghicescu. Ideile sale filosofice se cer cuprinse, cunoscute și explicate nu atât în textul lor, cât în împlinirea lor umană, prin studenții pe care i-a pregătit și format, deci și prin lucrările rezultate din activitatea acestora. Filosofia sa trebuie cercetată, înțeleasă și explicată la nivelul adevăratelor sale paradigme.

Cu alte cuvinte, putem vorbi de filosofia românească modernă, dar fără Maiorescu nu o putem înțelege.

Maiorescu spunea că „știința care are drept obiect relațiile pure este filosofia”.

El dădea, totodată, o definiție scurtă: „Filosofia este știința relațiilor pure” și completa că „fiecare știință este filosofică”. Căuta să explice cum că filosofia nu plutește undeva în depărtări, este intim legată de orice activitate spirituală. Ea pătrunde în toate științele; de aceea îi găsim urma (sau părți ale ei) în fiecare știință abordată cu seriozitate.

Să nu ignorăm, de asemenea, precizarea că cea mai de seamă parte a filosofiei este psihologia și mai apoi logica. Cum spațiul și timpul nu ne îngăduie a continua cu studiul și cunoașterea evoluției filosofiei românești, ne vom opri cu cele prezentate până aici, în care am putut urmări succint începuturile și, parțial, momente ale afirmării acestei științe.

Ne vom permite să ne preocupe, dacă va fi necesar și posibil, evoluția filosofiei românești, pentru a urmări în continuare Raționalismul filosofic, Raționalismul științific, făcând cunoștință și analizând operele unora dintre cei mai importanți filosofi români precum: Constantin Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, Dimitrie Drăghicescu, Ion Petrovici, Constantin Noica, D. D. Roșca, Octav Onicescu, Grigore Moisil, Ștefan Lupașcu, Vasile Conta, Lucrețiu Pătrășcanu și mulți alții.

Prof. univ. dr. ing. **GHEORGHE P. ȚICLETE**

0%

User Rating: Be the first one !